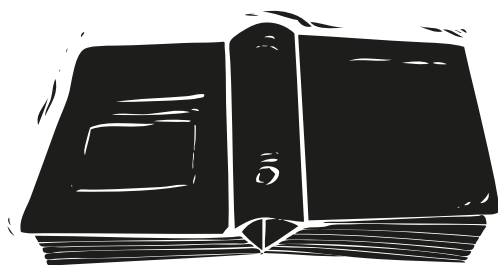

Giedra Radvilavičiūtė

MA ÉJJEL A FALNÁL ALSZOM

Esszék

Fordította:
Laczházi Aranka

1

A szöveg vonzása

A HATÁSOS SZÖVEGGEL KAPCSOLATBAN van néhány minőségi kritériumom. Az első. Miután elolvastam, az elbeszélés újra kússzon vissza az emlékezetembe, anélkül, hogy ezt akarnám: nem feltétlenül a cselekménye vagy a szereplői miatt. Lehet, hogy csak valamelyik részletével, egy hasonlattal, metaforával, valami váratlan dologgal: *A tanyájukra ugyanis bomba esett a háborúban. A nagy összes rokona bennégett, és a nagy akkor megzavarodott. De az egyik orvos azt tanácsolta neki, hogy sétáljon hideg széllel szemben, és ez valóban segített*¹ (E. Tode). A második. A szöveg ne legyen túlságosan távol a saját tapasztalatomtól. Kezd úgy tűnni, hogy én is átéltem ugyanazt, én is ott voltam, ettem, ittam, jót mulattam, ugyanazokat a szavakat ízleltem: *Egyszer, emlékszem, megkérdezted tőlem: tudod-e, mi van ott, ahol a Polocko utca véget ér? Összehúztam magam, még egy kicsit*

¹ Pusztai Réka fordítása. (Ez és a továbbiak a fordító jegyzetei.)

meg is borzongtam, de te csak néztél a szemembe makacsul: mondd, mi van ott? Hát, mondtam, nyilván az erdő, erdő, mi más. Meg... Nem, hevesen megráztad a fejed – talán erre a fejrázásra vágyom ma is a legjobban –, csak a köd van ott meg az ég, érted? (J. Kunčinas). A harmadik. Mikor olvasom a szöveget, felejtsek el mindent, ami körülöttem van – néha egy pillanatra, máskor ez az állapot tovább tart: A ki tudja honnan odatévedt kicsiny pillangó energikusan és összevissza kezdett verdesni a szárnyával felettünk – mint egy papírdarabka a könnyű szélben. Repkedett erre, arra, aztán rátelepedett a lány mellére, kicsit megpihent, újra felreppent, és eltűnt a szemünk elől. A pillangó elrepült – és én úgy éreztem, a barátnőm kicsit, alig észrevehetően megöregedett (H. Murakami). A negyedik. Az elbeszélés az ismert, akár banális dolgokat újszerűen mutassa be: Akkoriban tűnt fel nekem első ízben, hogy egy nőről semmit nem lehet mondani. Észrevettem, valahányszor róla meséltek, mennyire fukarkodtak vele, másokra hivatkoztak, és másokat írtak körül, a környezetről, bizonyos helyekről és tárgyakról beszéltek, mindaddig, míg egy meghatározott ponton mindezeknek vége szakadt, azon a halványan megvont körvonalon túl, amely körülzártá őt² (R. M. Rilke). Az ötödik... Amint valamit teljes mélységében meg akarok fogalmazni, rám tör a pánik. Minden kimondott mondat vitatható és efemer lesz. A végső igazság titokká változik, amelyet nyilvánosan nem bírok kétségek nélkül kimondani. Nemrég láttam egy filmet. Abban a filmben először elmesélték, aztán be is mutatták, hogy régen a keleti országokban az volt a szokás, hogy ha egy embert nyomasztotta valaminek a tudása, akkor kiment az erdőbe, keresett egy odvas fát, odament hozzá, egész közel, hogy az ajka a kéreghez ért, és miután

² Görgey Gábor fordítása.

a sötét odúnak elmondta a titkát, betömte a lyukat az ott helyben kiásott földdel, kiszáradt fűvel vagy zombékkal. A nőnek, akivel kapcsolatban egy férfi mesélt el egy történetet a filmben – a férfi túlságosan szerette a nőt ahhoz, hogy szeretkezzen vele –, a sziluettje olyan volt, mint egy rózsabimbó. Selyemruhájának a keresztcsontjától a nyaka utolsó csigolyájáig húzódó cipzárja megvédte őt a kinyílás szenvedélyétől.

Nem csak úgy véletlenül gondolkodtam a szövegeken. Semmit nem teszek ok nélkül. Egy litvániai kisvárosban voltam azért, hogy részt vegyek a kortárs irodalmi fórumon. Figyelmeztettek, hogy az írók esti felolvasása előtt kell majd mondanom valamit a televíziótól érkező újságíróknak. A fórumnak egyébként ez is volt a címe: „Északi nyár. A szöveg vonzása.” A litvánokon kívül jöttek írók a szomszédos balti államokból meg Skandináviából. Tavaly a felolvasás alatt rettenetes huzat támadt itt, a régi kastélyban. A falakról lehullottak a bekeretezett fényképek, az egyik zenész szaxofonja bedugult a homoktól. Az erős szélroham egy izlandi író kezéből kitepte és egyenesen a kandallóba röpítette a papírlapokat. Az író nem mérgelődött, mert abban az országban a tűzre úgy tekintenek, mint a csodára. Ő maga mesélte, hogy Izlandon annyira hideg van, hogy az összes rovar közül csak a *phthirus pubis* (a lapostetű) él meg. A felolvasásig azonban még maradt két órám. Elhatároztam, hogy ebből az alkalmából megkeresem a városkában lakó távoli rokonaimat. Csak a címet tudtam, bizonyos minket összekötő apróságokat, meg a genetikai összefüggéseket: a városban már csak a nagyapám öccsének az unokája lakott. Ketten voltak lányok, de egyikük meghalt kamaszkorában. A Šermukšnių utca nem lehetett messze, ott kellett lennie a régi, kissé elhanyagolt kastély parkján túl.

A fivérek egészen a halálukig haragban voltak. A háború után nagyapámat öt év börtönre ítélték. A malomban dolgozott, és állítólag (vagy tényleg) olykor csalt a liszt mérésénél. A családjának lopott pár száz gramm lisztet zsákonként. Abban a családban születtem én több mint tíz évvel később. Az íz a tormától van. A moly a gyapjúból. Az ember – lisztből. Mikor a kórházban először adtak oda anyámnak szoptatni, úgy mesélte, az arcom ráncai között még ott volt a liszt. A nagyapám mindenre esküdözött, hogy ártatlanul ült. Az öccse viszont, mikor kicsit ivott, mindig azt mondta, hogy nagyapa kis kora óta vezér volt, csaló és kalandor. Felidézte azokat az időket, mikor verekedtek. A nagyapám, aki öt évvel idősebb volt, a padlóhoz vágta az öccsét, a kezével a földhöz szorította a csuklóját, mintha ő lenne a Megfeszített, odahajolt az arcához, hunyorított, és azzal fenyegetőzött, hogy mindjárt szép lassan le fogja köpni. Békákat fogott be a cérna spulnijából készített szekér elé, az öccse arcát belenyomta a tálban lévő tésztába és „halotti maszkot” készített róla. Fél lábbal felugrott az asztalra, mikor az ünnepi terítővel terítették. A nagyapám minden eshetőségre készen egész életében tartott puskát, hol legálisan, hol nem. „Elcsaltad a lisztet Elenának meg a gyerekeknek, hogy jobban éljetez” – mondogatta az öccse felbátorodva, aztán azon nyomban, hogy enyhítse az ítéletét, vagy egyszerűen csak mert fél, hogy kap a pofájába, énekelni kezdte, hogy „Állj fel egy kőre, ülj fel a lóra...” Nagyapát Moszkván túlra, Zagorszk közelébe vitték börtönbe. Még az utazás alatt történt, hogy egy másik elítélt a vonatban hátulról hozzásimult, és szeretkezni akart vele, *tyibé bugyet horosó i mnye bugyet horosó.*³ Nem tudom, mit felelt neki nagyapa, de később soha többé senki nem tett neki ilyen aján-

³ Jó lesz neked, és nekem is jó lesz. (orosz)

latot, még a lágerben sem, soha a három év alatt. Az öt évet nem töltötte le az amnesztia miatt. Köztörvényesekkel ült együtt, akik már a reggeli alatt kigombolták a sliccüket, és mutogatták az újoncnak a nemi szervüket. Máig nem értem, hogyan tudta ott, az orosz erdőben meglátogatni őt a nagyanyám. Sokszor elmesélte, hogyan tévedt el a hideg télben a márványfalú moszkvai metróban a kartonbőröndjével, amiben a szalonna volt. Akkor zavarodott meg az elméje..., de aztán elkezdett a széllel szemben menni, a hűvös, frissítő széllel szemben, és ez segített rajta. Nem tudom őt elképzelni az orosz hóviharban, ahogyan magamat sem tudom elképzelni a Frankfurter Könyvvásáron. Az anyám a saját fényképeit küldözgette nagyapának a lágerba, míg megkapta onnan az első levelet, szintén fotóval. Ám ez nem nagyapától származott, hanem egy bűnözőtől, akinek nagyapa megmutatta a lánya képeit. A bajszos férfi ezt írta oroszul: „Messze bár, de lélekben mindig Önnel vagyok.” Mikor visszatért, nagyapa elmesélte, hogy nemcsak ezzel az emberrel kellett ott együtt élnie, hanem a két gyilkossággal is, amiket az elkövetett. Meg még azt a részt szerette mesélni, mikor visszajött. Anélkül, hogy nagyanyámat előre figyelmeztette volna, egyszer csak belépett a házba, mire nagyanyám kiejtette kezéből a serpenyőt az éppen belecsergató krumplis palacsintával együtt. Az öccse soha nem küldött neki csomagot a lágerba. A haláluk előtt azonban kibékültek.

Nagyapám maga jött el békülni ebbe a városkába, ahol most a kortárs irodalmi fórum zajlott balti és skandináv írók részvételével. Ám a fivérek sorsdöntő találkozója előtt voltak fontosabb események is. Meghalt nagyapa öccsének egyik unokája, majd ezt követően, tehát Isten létezését megcáfoló sorrendben, a lánya. A halott unoka fényképére még emlékszem. Egy kamaszlány fekszik a koporsóban,

szemlátomást a saját szobájában. A kezében könyv. Olyan, mint egy imakönyv, túl nagy. A koporsó mellett az anya áll, akinek meg kellett élnie gyermeke halálát, meg egy fikusz. Pont annyi idős voltam, mint a halott lány. Talán csak ez volt, ami megrázott. Állandóan eszembe jutott az a lány a koporsóban, ahogy mellette fekszik két halott copfja, mint két faág – mindig, mikor a fogamat mostam, amikor a tükör előtt nyomkodtam a pattanásaimat a nyakamon, mikor kivettem az ékszereket az alma formájú kis dobozból, mikor könyvet olvastam, és sírtam, hogy az író milyen pontosan írja le a szerelmet. Nagyapa ötvenedik születésnapjára valaki abból a városból újságpapírba csomagolt sonkát küldött. A sonkára, ami olyan márványerezetű volt, mint egy moszkvai metróállomás, emlékszem. De a rokonokra nem.

Pontosan két órám volt. A kastély mögött a parkban az ösvények nem voltak leszórva. Se murvával, se kavicsokkal. A hónom alatt csak egy doboz trüffelt vittem Emilijának. Lehet, hogy Emiliuténak kell majd szólítanom, ahogy nagyapa mondta mindig, miközben felbontotta az öccse utolsó tollba mondott leveleit, amiket az unokája írt le. A nap már lemenőben volt, a repkedő bogarak fel-felvillantak a ferde fénysávokban, aztán újra eltűntek a napsütötte részen túl. Csak sárga virágok nyíltak. Kicsiny közepükben rövid, szabályos gömb alakban virágpor ködje sűrűsödött össze. Félttem, nehogy hirtelen homokvihar támadjon, ami, úgy látszik, ezen a vidéken gyakori. Egy nő, aki Vilniusban hajszálakkal, szárított jázminszirmokból varr blúzokat, nemrég megkérdezte tőlem, szeretek-e a természetben lenni. Egyedül nem. Egyedül tényleg nem. Azt feleltem neki, hogy nekem ilyenkor a távoli kutyaugatás misztikusnak tűnik, minden fűszál önálló életre kel, az ég pedig úgy borul rám, mint egy dupla fenekű ibolyaszín bőrönd, amelyben veszélyes, apokaliptikus dolgok

rejtőznek. Bogár repült a szemembe, marta. Balra a temető kerítése húzódtott, és furcsa volt tudni, hogy egy bizonyos helyen ott fekszik fehér koporsóban az a lány a hatalmas imakönyvvel a kezében, egy csepp a véremből.

Jobb oldalt a Helytörténeti Múzeum vöröslött. Ahogy mentem az ajtajában dohányzó nő felé, szürke kiségernek tűnt, aki bundácskájával minden reggel letörölgeti a megunt kiállítási tárgyakat az egérfogójában, de közben egy pillantást se vet rájuk. Ám ahogy a közelébe értem, akkor tűnt fel első ízben, hogy egy nőről semmit nem lehet mondani. A körme telt meggyzínú, a bokáján ezüstlánc. Selypített, ahogy a Šermukšnių szót ejtette. És emlékezetemből egy német szót hívott elő: *verführen* – elcsábítani. Már régen megfigyeltem, hogy a selypítés, sőt a kancsalság is, néha különös módon növeli az erotikus hatást.

– Ott balra vigyázzon a tónál – mondta a nő, miután a Šermukšnių utca felé intett. – Úgy hívjuk, a Királynő szeme. Három méter mély, de messziről úgy néz ki, mint egy rét, teljesen be van növe.

Ahogy továbbindultam, arra gondoltam, hogy a nő csak a nyarat bírhatja ki a múzeumban (az ő szeme is három méter mély).

Emilija kijött elé a kertbe, régi, de még mindig fehér nővérköpenyben. Az arcán nem ismertem fel nagyapa egyetlen vonását sem. Mégis otthon éreztem magam, mikor azt mondta, ne vegyem le a cipőm, és teát főzött. Az egyszintes házat végül is nem jártuk körbe, csak azt láttam, hogy a régimódi kályhán két macska kuporgott. A „szilvától roskadozó” kertben pedig egy derékig meztelen férfi keverte a betont. Emilija úgy kezdett mesélni magáról, mint ha régen nem találkoztunk volna. Pedig valójában soha sem találkoztunk. Még a gimnáziumi fényképeken se láttam. Emilija a kisváros

kórházában dolgozott. A veseelégtelenségben szenvedő betegeket közeli hozzátartozóik hozták be vértisztításra. A férfiek legfeljebb két-három alkalommal kísérték el a feleségüket, általában nagyon udvariasak és ijedtek voltak. Később a feleségeik olyanok lettek számukra, mint lyukacsos és szörnyen megsárgult körték. Senki nem tehet róla, mondta Emilija, így működik a természet, régen rájöttem, hogy a férfi addig szeret egy nőt, amíg kívánja. A nők viszont néha még a férfiak halála után is szeretik őket. A feleségek kísérgettek is a férjeiket a kezelésekre, amelyek olykor négy óra hosszát tartottak, egészen a halálukig, ha nem akadt vesedonor, és a helyzet reménytelen volt. Az emberek – férfiak is, nők is, egyformán – sírtak, hogy a csuklójuk és a lábuk a vénákba meg az artériákba helyezett értágítók miatt úgy összeviszva volt lyukasztva, hogy már nem tudta az ember, hová szúrja a tűt. Emilija azonban tapasztalt volt, előbb vagy utóbb megtalálta azt a helyet. A gyakori fertőzések miatt szkeptikusan viszonyult a peritoneális dialízishez. Persze ha ezt a kezelést otthon is megcsinálhatja magának az ember... Fél évvel ezelőtt még kaunasi klinikákon dolgozott. Ričardas – az ablakon át a férfi felé intett, aki a betont keverte – akkoriban Írországbán hajtotta a pénzt egy halfeldolgozó üzemben.

– Ősszel férjhez megyek. Elegendem van abból, hogy hétvégeken jöjjenek ide Kaunasból. Emiatt volt az is. Összejöttem egy orvossal a másik osztályról. Én vele feküdtem le, ő meg más nővérekkel is. Egész végig, amíg tartott a dolog, valahogy nem bírtam rávenni magam, hogy tegezzem, azt mondtam „ön”. Magázták a gyerekei is. Egyszer a régi Mercedesében szeretkeztünk. Télen. Kinyitottam a szemem, mellettem ott lélegzik egy ember, ott búzlik egy ablaktörlő rongy. Az erdei út mellett behavazott tábla: „Katolikus nyári gyermektá-

bor”. Éreznem kellett, hogy fiatal vagyok, van két működő vesém, éreznem kellett, hogy élek. A gyerektábor táblája mögött behavazott fenyőerdő, nyúl- meg kutyanyomok, hó, azon a termoszkunkból kifröccsent kávé, távolabb – a külváros, Kaunas, emberek, hangok, de nekem úgy tűnt, azon a táblán túl nincs semmi... Hogy csak köd van ott meg az ég, érted? Hirtelen rájöttem, hogy már nem tudom azt mondani annak az orvosnak: „ön”. De már nem is kell, mert már nem szeretem. Mikor Ričardas visszajött, és én már itt dolgoztam, még egyszer telefonált, éjszaka, a kaunasi kaszinóból. Részeg volt, de nem nagyon. Azt mondja, Emilija, mindig tudtad, mit akarsz, bár én nem értettelek meg egészen, gyorsan mondd meg, melyik színre tegyek – pirosra vagy feketére, mondj bármilyen számot, csak szerencsés legyen. Mellettem ott fekszik Ričardas. Azt sottogom: a szín a piros, a szám a hetes. És feltétlenül hívja fel, doktor úr, a többi nővért is Kaunasban, ha csak egy vélemény van, nem érdemes kockáztatni... Az én Ričardasom meg álmában azt mondja, micsoda felelősséggel jár a te munkád, Emilija, nélküled éjjel mindenki eltéved a laboratóriumban a fiolák között.

– Emilija – mondom –, a szerelem három évig tart. Ahogy a börtön is. Aztán hazatérsz.

– Honnan tudod? – kérdezi.

– A francia íróktól – mondom.

– Meg ne haragudj, de az irodalom, tudod, egyáltalán nem érdekel. Nekem jobban ment a kémia. Olvastam, hogy itt, a kastélyban, van az a fórum, de nem megyek el. Talán csak este, zenét hallgatni. Úgy kihajtom magam a kórházban, hogy az újságot se mindig olvasom el. Meg aztán, este szilvát teszünk el. A mézet is rendbe kell tenni. A méz ősszel még kicsit ki is segít minket, hogy megéljünk. De a hú-

gom, ő biztos még egyetemre is ment volna irodalmat tanulni. Bár nem tudhatjuk, tizenkét évesen meghalt. Mikor már nagyon beteg volt, anyám az egész városi könyvtárat hazahordta a táskájában, aztán mindet visszavitte. Úgy is találták meg reggel a szüleim, könyvvél halt meg. Azzal a könyvvél is temették el – 1972, *Éhség, Pán, Viktória*. A szomszédok, az ostobák, azt mondták, nem félték Istent, hogy egy regényt nyomtok a lányotok kezébe imakönyv helyett, de anyám köpött rá. Azok az asszonyok, akik tulajdon gyermekeiket temetik, eltemetik velük Istent is. Azonkívül, talán nyugodtabb volt, hogy azt gondolhatta, a húgom majd a mennyországban befejezi azt a könyvet. Énrám úgy hatott a testvérem halála, hogy a mában élek. Bár talán nem is a halál, túl kicsi voltam, hogy megértsem, talán a betegek. Ričardas egészen másképp gondolkodik. Számára a múlt nem létezik, csak az, ami lesz. Hazahozta a pénzét Írországból, most épít egy melléképületet, azt mondja, lesz egy másik bejárat a gyerekeknek. Nem tudja, hogy míg ő Írországból volt, engem megoperáltak, és valószínűleg nem lesz gyerekem.

Azok közül a képek közül, amiket Emilija mutatott, nagyapa egyiken sem volt együtt a fivérével. Mintha egymással versengve csak az emlékekben tudnának együtt élni. Az albumban azonban ott volt ugyanaz a fénykép, amit én gyerekkoromban összetéptem félelmemben: fehér koporsóban kamaszlány fekszik faszerű hajfonatokkal és Hamsun könyvével a kezében, mellette pedig az anya meg a fikusz, akiknek meg kellett élniük az ő halálát.

Később kimentünk a kertbe, mert Emilijának kedve támadt szilvát szedni nekem, meg bepakolni egy liter mézet. Ričardasnak csak nem mutatott be, felmászott a létrára, zománcozott tálat tett a fejemre, egyik kezemmel tartottam, másik kezemet csípőre tettem, és

úgy néztem ki, mint azok a nők a szovjet palackok címkéin, amikben moldáv bor volt. Kimelegetett macska dörgölte fejét a lábszáramhoz. A szilvaszemek pont a fejem búbjára puffantak. Egy ki tudja, honnan odatévedt kicsiny pillangó energikusan és összevissza kezdett verdesni a szárnyával fölöttünk – mint egy papírdarabka a könnyű szélben. Repkedett erre, repkedett arra, rátelepedett Emilija mellére, kicsit pihent, újra felreppent, és eltűnt a szemünk elől. A pillangó elrepült, és én úgy éreztem, meg tudom jósolni Emilija jövőendő életét. Ričardas kibővíti a házat, de nem fog munkát kapni ebben a kisvárosban. Megint elmegy Írországba, hiszen ott minden munkakapcsolata megmaradt. Fagyasztott halat fog csomagolni a futószalag mellett, és egy fél év múlva érzi majd, hogy megfagy a szíve. Egy este, ahogy kimegy a kocsmából, és enni akar, egy másik bárban megismerkedik egy nővel, aki Litvániából egy évre jött ide szállodában dolgozni, hogy szép síremléket tudjon állítani balesetben meghalt fiának. Haza fogja kísérni a nőt, mesél majd neki az új melléképületről, a szaros életszínvonalról Litvániában, sőt még Emilijáról is. Másnap vagy harmadnap megkapja Emilija levelét, akit a távolság felbátorított, és a levélben bevallja: nem lehet gyereke, és bűnösnek érzi magát, hogy ezt nem mondta meg a férfinak. Emez felidézi majd a kisvárost, vagyis azt, ami ott várta, és ami mintha az otthona lett volna – a „szilvától roskadozó” kert, ősszel a méz, Emilija, aki régi fehér köpenyeket terít a padlóra felmosórongy helyett és...

– Na, ennyi talán elég? – kérdezte Emilija az ágak közül.

A köpenyét levette, és a fejére tekerte a méhek miatt. Lehajolt, oldalról nézett rám. Levettem a tálat, felnéztem, és rájöttem, hogy valamire emlékeztet: félig elfordított fehér arc, amit nem sütött meg a nap, telt, nedves ajkak, múltja nincsen – csupa várakozás (bár ő talán épp

ellenkezőleg gondolta), a haja helyén fehér drapériaörvények... A fáról, az ágak közül, Vermeer igazgyöngy fülbevalós lányalakja nézet rám nagy szemekkel. Csak a fülbevaló helyén, egészen a fülénél, kicsit remegve, súlyos, opálszínű köddel bevont szilva függött.

Aztán még kimentünk a temetőbe. A hónom alatt tartottam a szilvás zacskót, a literes mézesüveget és igyekeztem megjegyezni Emilija húgának sírját, bár az ilyen helyeken mindig azt gondolom, hogy másodszor nem fogok idejönni. A családot több rétegben temették a földbe, de én rögtön nagyapa testvére után elveszítettem a fonalat. A sírnál egy hársfa nőtt. A sírkő megfeketedett a hársfavirágok nedvétől, ez furcsa, hiszen már augusztus vége volt. Nyilván ez a nyár közepén termelődő szirup már évek óta szivárog a kőre. Búcsúzáskor megcsókoltuk egymást. És már megint azt képzeltem, hogy ajkammal egy olajjal épp megfestett, meleg képet érintek.

Visszafelé gyorsabban jöttem, mint odafelé, és nem ugyanazon az úton. A parkban, úgy látszik, közben esett az eső, mert az ösvények szélén sávokba összecsomósodott, lelapult virágszirmok sárgállottak. Elméletileg, úgy tűnt, nagyapám meg az öccse is járhattak itt. Bár ki tudja. A falusi embereknek nem volt ideje efféle szokásokra, hogy saját gyönyörűségükre sétálgassanak.

Alighogy a fák között megpillantottam a kastély falát, arrafelé fordultam az ösvényen, de majdnem a bozótoson keresztül. Nagyon régen valószínűleg sétány volt itt. Az ösvény végében egy semmifele funkciót be nem töltő, törött, kifakult sorompó állt. Átmásztam alatta, mert körös-körül, mint kivágott ablakú várak, mindenfelé csalán nőtt. A tarkára festett sorompókról mindig a perforált vonalak jutnak eszembe – itt levágni – a postai csekkeken. Az ilyen dokumentumszövegekben felül van az általános információ, a perforáció alatt

pedig a dátum, a telefonszámlák, kiszámolva a meglepő hosszúságú helyi és távolsági beszélgetések. Egyszóval, a szaggatott vonal alatt a kevéssé izgalmas absztrakt dolgok idegesítő jelen idővé változnak.

✂

Ahogy mentem keresztül a réten, már messziről megláttam a két újságírót a kamerával, amit egyszerűen letettek a fűbe. „Köszönöm, hogy nem késel” – hálálkodott ironikusan a barátnőm, aki Anykőcsiaiból utazott ide. Rögtön lelkifurdalásom támadt. Tudtam, hogy ő maga sehonnan sem szokott elkésni, pedig pár hónapos kislányát hagyta ott hon, akinek a hűtőben kis kockákban lefagyasztotta az anyatejet. Két napra, hogy nyugodtan részt vehessen itt a fórumon. A férje adagonként felmelegítette a tejet, és azzal itatta a gyereket. A barátnőm meg volt győződve arról, hogy a gyerekeket legalább fél évig a saját tejünkkel kell táplálni, s akkor hároméves korukig egyáltalán nem lesznek betegek. Egy ismerős költő műanyag pohárból kávét ivott, a zakója zsebéből kilógott egy férfizokni. Tartoztam neki öt litással meg egy idézettel. De rá se néztem. Nem szeretem a költőket, mert megbízhatatlanok, és általában sokgyermekes családból származnak: több, a verseket kedvelő nővel élnek, több gyerekkel, több városban.

Félelmemben, mert nem tudtam, hogyan fogalmazzam meg pontosabban a hatásos szöveg ötödik kritériumát, elfelejtettem köszönni az újságíróknak. Lépegettem a réten a valamiért már korábban bekapcsolt kamera felé, mintha ott valami kitüntetés várna rám. (Egy újságpapírba csomagolt sonka.) Csak akkor álltam meg, mikor már nem volt hová menni tovább, mert ajkammal megéreztem a kamera üvegét. Úgy tapadtam rá, ahogy a csigák tapadnak a fa kérgére, és mindenféle, ilyen alkalmakkor kötelező bevezetés nélkül suddogni kezdtem azt, ami számomra a szöveg utolsó kritériuma:

– Ötödször. A jó szöveg sokszor vissza kell, hogy húzzon magához. A régi parkok vonzzák így az embert, hogy ott sétáljon. Ezekben mindig eltévedhet az ember. Mégis, az egymásba fonódó ösvények ellenére, a messziről visszhangzó misztikus kutyaugatás, a virágokról felszálló köd, a benőtt tavak, a fejünk felett becsukódó, veszélyes dolgokkal teli ibolyaszín bőrrönd és a csalános várak ellenére haladsz előre, biztosan érezve, hogy egy helyen vár rád valami, ami ugyanolyan fontos, mint a végkifejlet. Mint egy vér szerinti rokon, akit addig egyáltalán nem vagy szinte egyáltalán nem ismertél...

A kamera mögött álló férfi ezek után a szavak után nem mozdult onnan, ahol állt. Ennél nagyobb marhaságokat is összehordanak manapság az emberek a televízióban, csak hogy jobban megjegyezzék őket. Az egyik énekes, magam láttam, még azt is elmesélte, hogy a barátnőjével legjobban virradatkor szeretnek szeretkezni, ülve, úgy, hogy közben ez a dal szól: „...bár csak hárommillióan vagyunk a világon”. Aztán az újságírók és a kedvese szeme láttára letolta egyedi tervezésű alsógyatáját. Miattam viszont a mellettem álló újságíró-nő mégis zavarba jött egy kicsit. Láta, hogy nem vagyok már fiatal, nem vagyok fotogén, valahogy összementem (a sorompó alatti átmászástól), és egyébként is... ideges vagyok. Anyáskodva megfogta a könyökömet, pár lépésnyire odébb húzott az objektívtól, maga felé, és ezt kérte: „Talán az elméleti dolgoktól, a szövegtől térjünk vissza ehhez a fórumhoz. Bizonyára van valami egészen személyes, őszinte élménye erről az ünnepségről. Tavalyról, vagy talán még korábbiáról?” Rögtön megkönnyebbültem, a szavak könnyedén kezdtek tódulni, félelem nélkül:

– Mostanában sokat gondolok az északi nyár örökös nappalára... Emlékszem, két évvel ezelőtt nagyon gyorsan telt az idő, mérhetet-

lenül gyorsabban, mint most, észre sem vettem, és már vége is volt a nyárnak. Két év előtt volt az, 1855-ben, leírok egyet-mást róla, csak úgy, a magam multságára, mert akkor valami történt velem, vagy talán álmodtam.⁴

...Már amikor az évet mondtam, rájöttem, hogy nem a saját szavaimat mondom. Tomas Glahn hadnagy feljegyzései voltak ezek. A *Pán* első oldala. Az a könyv, amivel Emilija hűgát eltemették. Hirtelen mindenáron mesélni akartam erről a lányról az újságírónak. Ez igazán személyes, őszinte élmény lett volna erről az ünnepegről... Korábról... Az újságíróra pillantottam, de ő épp az operatőrre nézett. Már nem mosolygott. Így, hogy már nem éreztem azt a támogatást, amire életbevágóan szükségem lett volna, teljesen összezavarodtam. Hogy elkerüljem a kamera tekintetét, amely messziről meglepően hasonlónak tűnt a fakéreghez, lehajoltam. A fű smaragdszínű volt, megérintettem – merev. Két ember négy lábát láttam, úgy néztek ki, mintha egyetlen lényhez tartoznának. Körülöttünk nem voltak se szénakupacok, se zombékok, se más elszáradt nyalábok. Akkor sietve, anélkül, hogy felegyenesedtem volna, feltéptem az ujjaim közül kicsúszó literes üveg tetejét, négy ujjamat beledugtam az Emilijától ajándékba kapott mézbe, amely ősszel segített nekik megélni, kikörtortam egy jó maréknyit, és azzal bekentem a kamera objektívját. (Pontosan úgy csináltam, ahogy régen Keleten csinálták az emberek, amikor egy fának mondták el a titkukat, mert azt akarták, hogy az így megfulladjon a sötétben.)

⁴ G. Beke Margit fordítása.